

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Acésta fóia ese
cate 3 cóle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu întregu.
Se abonéza la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiú, séu prin posta
séu prin domnii co-
lectorii.

Nr. 2.

Brasiovu 15. Ianuariu 1872.

Anulu V.

Sumariu. Scurta descriere a revolutiunei lui Hori'a si Cloc'e'a d'in 1784. — Rectificari rectificate, de Hasdeu. — Una cestiune d'in economi'a nationale. (Continuare). — Procesu verbalu. — Despre educatiune. — Bibliografia.

Scurta descriere a revolutiunei lui Hori'a si Cloc'e'a d'in 1784.

(Continuare.)

II.

A duo'a cauza principale prin care a fostu pro-
vocata si óresi-cumu trasa cá de peru revolutiunea
lui Horia, fù fàra indoiéla faimos'a conscriptiune mi-
litaria d'in an. 1784. Câteva lune, dupace Horia si
consocii sei deputati, se reintórsera dela Vien'a, se
publicase in tiera una ordinatiune imperatésca ddo.
22. Maiu 1784, carea coprendea, cumu-cà celi ce si
voru taliá (sluti) membrii corpului, cu scopu de a se
subtrage dela recrutatiune, voru fi aplecati la carausia
militaria, séu la tunuri, totu cá ostasi. Romanii inse
nu au intielesu bene ordinatiunea amentita, séu cá s'au
aflatu si de acelia, cari le-au talmacit'o in intielesu
falsu. Deci eli amagiti de nescari ómeni fanatici, in-
cepura a crede, cumu-cà imperatulu voiesce, cá iobagii
se se inscria cá ostasi, si cu modulu acesta voru
scapa de servitiale iobagesci si de sarcinele comita-
tului. Eli cugetau cà luandu arme de buna voia, isi
voru imbunatati sórtea, si dóra 'si voru castigá si pro-
prietati de pamentu. In urmarea acestora cele de
antiau miscari de conscriptiune se ivire in satulu
Hepr'a (Oláh-Herepe), in comitatulu Albei de diosu,
precumu se adeveresce d'in raportulu comitelui su-
premu alu Albei de diosu, ddo. Halmagiu 27. si 28.
Augustu 1784 adressatu càtra gubernatoriulu baronu
Bruckenthal.*) Locuitorii d'in acelu satu intielegându
reu ordinatiunea publicata in contra acelora, cari isi
voru sluti membrii corpului, cá se scape de militia,
au inceputu a crede, cumu-cà pre viitoriu toti locui-
torii se voru militarisá, si acelia cari se voru con-
scrie la óste, nu numai cà se voru eliberá de tóte
sarcinele publice si de cele iobagesci, ci inca voru ca-
petá si mai multe pamenturi decâtu avusera ei pàna
atunci. Petrunsi de asta sperantia, tramisera depu-
tatiune de 10 insi la comisariulu bellicu d'in Alb'a-

Iuli'a, anume Ortmayer, cu scopu cá aceea se'i des-
copere, cumu-cà satulu întregu e gata a luá arme la
porunc'a imperatului si a se inscrie cá soldati. Acelu
comisariu d'upa aceea pre numitii locuitori i chiamá
ér si le spuse, cà va face mai antiau întrebare la
comand'a generala, si dupace va primí respunsu de
acolo, le va spune cà ce au de a face mai incolo.
Dupace la diu'a defipta éراسi ilu întrebarea, le dede
instructiune, cà in diu'a urmatoria se se afle la den-
sulu spre conscriere cu preotii loru si cu tóta co-
mun'a. Ceea ce asiá s'a si templatu. Cu tóte aceste
comisariulu belicu pre numitii locuitori 'i tramese a-
casa, cu acea admonitiune, cá pàna candu va sosi po-
runc'a imperatésca spre a luá armele, se fia in pace
si linisce, si se implenésca tóte servitiale si detorin-
tiele càtra domnii sei de pamentu, cumu si se fia cu
ascultare càtra auctoritatile publice. Faim'a despre
cele intemperate se latí curendu, mai antiau in satele
vecine Henigu, Stragi'a, Dumitra si Vingardu, apoi
si mai departe. Acele sate intocma cá si Herepenii,
tramisera deputatiuni la comisariulu belicu cu de-
chiararea, cà voru a se inscrie de militari. Comisa-
riulu dicându, cumu-cà ordinea ce a capatat'o, suna
despre toti acelia, cari voru a se inscrie de buna
voia, a conscriu si pre locuitorii d'in acele comune.
Prin acésta lucrulu devení totu mai latitu si mai cu-
noscutu, asia càtu in urma nu numai d'in comitatulu
Albei-Iulie, ci si d'in comitatulu Uniadórei si d'in
alte comitate, alergau ómenii séu la Alb'a-Iuli'a, séu
la altu oficiolatu militariu, spre a se conscrie, imbien-
duse a se face militari. Asia locuitorii satului Gon-
tinga de langa Hatiegu, si d'upa essemplulu acestora
mai multi locuitori de pre valea Hatiegului mersera
in Iuliu séu Augustu 1784 cu multimea la Hatiegu
cu scopu de a se conscrie cá militari. Miscarile a-
ceste insuflátorie de grija, venira apoi si la cunos-
ciantia guberniului, si gubernatoriulu bar. Brucken-
thal sub ddo. 18. Aug. 1784 le comunicá si cance-
lariului de curte conte Eszterházi. E dreptu, cà con-
scrierile la militia se intemplara fàra de inpoterirea
mai inalta, si d'upa aceea in urm'a intrevenirei guber-
niului regiu s'au si suspensu, publicanduse in tóta
tíer'a, cumu-cà atari conscriptiuni suntu nevalide;
deci iobagii se asculte de domnii de pamentu si se
implinésca servitiale ce detorescu. Ba d'in partea gu-

*) Bar. Bruckenthal fù pre acelu tempu gubernatoriulu alu
Transilvaniei, si o brosiura publicata contine raportele si cor-
spondientiele oficióse relative la asta revolutiune, de carea ne
folosimu si noi in mare parte.

berniului se tramesera si comisari pentru a se informá despre adeverat'a stare a lucrului.*)

Cu tóte cà se publicase annullarea facultelor conscriptiuni pentru militarizare, totusi aceste publicatiuni au exercitatu puçina influentia asupra poporului, cà-ci poporul nu prea voiá se faca servitia iobagesci. D'in partea cancelariei de curte sub ddto. 28. Augustu 1784 se si luara indata cele mai aspre mesuri pentru sugrumarea miscarilor turburatórie de linisceca publica, demandanduse cá facia cu agitatorii celi prensi, se se proceda dupa dreptulu statariu. In urmarea acestora se luara dispositiuni pentru impedecarea conscriptiunilor militare, cumu si a tulburarei de linisceca, urmate d'in acea conscriptiune. Comandantele cetatiei d'in Alb'a-Iuli'a, dogení pre vreo 300 tierani, ce mersera acolo, provocandú si se linisceca si se mérga pre la casele sale. Vicecomitele d'in comitatulu Albei de diosu, Halmágyi, chiamà la sene in Alb'a-Iuli'a, câte 7 deputati dela fia-care d'in comunele vecine, si-i persuadà cu blandetia, cá se se linisceca si se incete dela turburarea ordinii si a pabei. Totu-odata lasà a se publicá in tergulu de tíera dela Teiusiu, cá nemine sub pedépsa grea, se nu mai cutedie a turburá pacea publica, si se dispusera pre la poduri si trecatórie paditori inarmati, carii se respinga cetele de tierani, cari in contra opririi, aru cutedia se mérga la conscriere si cu modulu acesta aru conturbá linisceca.

Dupa tenórea raportului facutu de gubernatoriulu tierii càtra cancelariulu de curte sub ddto. 8. Sept. 1784, iobagii d'in comitatulu Uniadórei nu voira a ascultá de domnii sei, neci a le face servitiale robotali, ba inca locitorii d'in satulu Gonting'a in tienu-tulu Hatiegului, atátu departe mersera cu neascultarea loru, càtu dupa repetite provocari, neci nu voira a se presentá inaintea comisariilor esmisi cu scopu de a cercetá dupa gravaminele tieranilor comunicate d'in partea colonelului Karp. Totu atunci se referéza, cá vicecomitele d'in comitatulu Unadórei nu departe de satulu Soimusiu langa Muresiu (Maros-Solyomos), ar fi intempinatu pe mai multi iobagi d'in dominiulu Iiei, cari mergeau la Alb'a-Iuli'a, cá se se conscria de ostasi, fiendu-cà li s'a spusu, cumu-cà acolo éra si se va incepe conscriptiune militaria. Unu cetatianu d'in fortaréti'a Deveii inca s'a ocupatu cu

*) Asia sustienu scriptorii magiari càti s'au ocupatu pàna acuma cu acestu episodulu fòrte interessante d'in istoria Transilvaniei. Densii adeca sustienu, cá acelea conscriptiuni militare s'aru fi facutu fàra porunca mai inalta. Noi d'in partene nu ne am potutu indupleca neci-unadata cá se le credemu acea assertiune. Este absolutu impossibile cá duoi trei officari d'in statulu magioru, maiori, si coloneli, coloneli, fia chiaru generali, se cutedie a intreprinde asia ceva, fàra consimtiementu mai inaltu. Au nu am vediatu si in dilele nòstre asemenea casuri? Urban, Jellachich etc. etc. Candu s'a vediatu cà nu ese lucrulu netedu, cá aristocratia striga si se involbura, cà mai intrevenu si alte calamitati, atunci s'a negatu si contramandatu cu „Nu sciu, n'am vediatu.“ Se mai ceru multe spre a lumina prin tóte secretele. Red.

atare conscriptiune, si facia cu tóta oprirea a continuat'o, pàna candu la recercarea tablei comitatense s'au arestatu. Asemene conscriptiuni s'au facutu in Sio-masin si in alte sate, ba chiaru si in Coslarin, unu satu nu departe de Alb'a-Iuli'a. Se mai tramisera cumu se dice, si scrişori volante.

Dar in interesulu adeverului trebue se insemnamu si aceea, cà dela midiuloculu lui Septembre 1784 s'a mai liniscitu atietierea poporului, causata prin conscriptiune cu scopu de militarizare. Acésta linisceca tienù pàna càtra finea lui Octobre, séu mai bene, càtra inceputulu lui Noembre, candu rescóla erupse pre facia.

Ce s'au lucratu in acestu tempu de linisceca? fost-au ceva conspiratiune, cá pregatitória pentru drama cea sangerósa? si mai virtosu ce au lucratu Horia in acestu tempu? Ce influentia va fi avutu elu la inaintarea tristului planu? Acestea intrebari remanucestiuni deschise, pentrucà in privintia acésta nu se afla informatiuni in scrierile tiparite, séu manuscripte, referitórie la acésta rescóla a tieranilor, si déca aru esiste, aru fi fontanele romane d'in acelu tempu, a caroru lipsa se simte fòrte tare in descrierea rescólei tieraniloru.*) Nece aceea nu se scie, cà ce influentia au exercitatu preotimea romana la acea rescóla: totusi se dovedesce d'in relatiuni oficiali, cumu-cà episcopulu gr. orientale Nechitich, si-a pusu tóta silintia pentru inadusirea rescólei, atátu prin cercularie archipastoresci, càtu si mergèndu insusi in faci'a locului cu scopu de a molcomi animile intaritate ale tieraniloru, si a'i aduce la linisceca.

III.

Se vedemu inse, cine a fostu Horia, acelu conduceriu primariu alu tristei rescólei? Horia**) avea numele propriu Nicolae Ursu; elu se nascuse in an. 1730 in satulu Albacu, ce se tienea de dominiulu erariale d'in Zlatna, in posesiunea numita dela comun'a Riu-mare, carea coprende satele Ponoru, Saratura si Scarisior'a. Despre copilaria lui, si in genere despre relatiunile vietiei lui, puçinu se póte sci; elu a fostu de religiunea gr. or., dupa unele insciantari ar fi fostu preotu mai antaiu in Muresiu-Osiorheiu, apoi in Iernutu, ma si protopopu se dice a fi fostu, inse dupace ia muritu muierea. s'a casatoritu adou'a óra, si prin asta renuntiandu la preotia, s'a asediatu cu locuintia in Campeni, unde si-a castigatu increderea poporului d'in pregiuru, si a luat parte insemnata la certele escate intre dominiulu era-

*) Firesce cà se simte, precumu observase si dn. Szilágyi. Dara cine se se espuna de buna volia la furci, tiepa si rota prin pastrearea acéliu feliu de scrieri? Apoi insii aristocratii au arsu nebunesce ori-ce au aflata scrisu romanesco. Asia au arsu in 11. Martiu 1849 in tregu archivulu comitetului romanescu dela Sibiuu, numai éca asia, d'in ura, vindicta, nebunia, precumu ne spusera insii acei officari de insurgenti, carii le au arsu. Red.

**) Horia atátu insemnéza càtu horitoriu, cantatoriu; s'a numitu asia, pentrucà i placea a cantá.

riale d'in Zlatn'a si intre iobagii respectivi; éra pentru vindecarea gravimeniloru iobagiloru d'in dominiulu erariale alu Zlatnei, a mersu de câteva ori si la Vien'a. Alte incunoscientiari spunu, cà Horia ar fi fostu fratele acelu episcopu romanu, carele pre tempulu rebelului, ce'lu avù imperatés'a Mari'a Teresi'a cu Prussi'a, i dede imperatesei doue escadronu de husari ecupati pre spesele sale. Pentru acestu meritu acelu episcopu romanu, dandu'i curtea voia, cá se numésca elu insusi doui capitani de cavaleria si doui locotenenti, unulu d'in acele posturi ilu dede fratelului seu Horia, carele in urma se aflà in regimentulu de Husari alu lui Kálnoky, numitu dupa aceea Regimentulu Leopoldu de Toscan'a. Dupa finirea bataiei, Horia vendù postulu seu, si esí d'in servitiu, cheltuindu-si banii si incurcanduse in detorii. (Vedi Tesaurulu de monumente istorice Tom. III. fasc. XI. XII. p. 370). Informatiunile remase in memori'a ómeniloru prin traditiune, descriu caracterulu lui Horia cu colori negre; inse acésta e de a se atribui si pasiuniloru esagerate prin tristele eveneminte ale rescólei. Unii se indoiescu de a avutu Horia ceva cultura, de a sciutu celu puçinu se seria; altii d'in contra afirma, cà elu a sciutu si nemtiesce si a cititu chiaru si pe clasicii germani. Suntu inse si de acelia, carii recunoscu ce e dreptu, cumu-cà revolutiunea lui Horia, a fostu inpreunata cu multe rele, crudimi si versari de sange; acestia inse observa, cà ide'a domnitoria in acea revolutiune fù nesuinti'a spre libertate a unui poporu subjuguat si apesatu de secolu, si cà nu se póte negá, cà Horia a vietuitu pentru acésta ide'a si cà a cadiutu victima acelei idei; si in casulu candu n'ar fi fostu cu multu mai cultivatu si luminatu decâtu au fostu consocii sei iobagi, totusi este fapta constatata, cà prin superioritatea spiritului seu, a ecsercitatu mare influentia asupra loru; elu a fostu capulu poporului intru acea intreprindere sangerósa, éra in asta rola a sa a doveditu unu caracteru tare, de si decursulu intregu alu activitatei sale e acoperitu de o negura singularia.

Alti conducatori ai rescólei tieraniloru afara de Horia, fusesera Ioanu Closca, de nascere d'in Carpenisiu, totu in dominiulu erariale alu Zlatnei, si Georgie Crisianu. E fapta istorica adeverita, cà nece Horia, nece Closca n'au luat parte la cele doue adunari ale poporului, ce s'au tienutu inaintea erumperei rescólei, in comun'a Mestecani in 31. Oct. si in comun'a Curechiu in 1. Nov. 1784. La aceste adunari a fostu de facia numai Georgie Crisianu, precumu se va vedé si mai in diosu. Dar se scrie, cà inaintea de adunarea tienuta la Mestecani toti trei mai susu numitii conducatori tienura conferintia la satulu Ponoru, in loculu numitu „Valea Turcului;“ acolo isi impartira ei intre sene rolele si decisera, cá rescól'a se o estinda preste tóta tier'a, ceea ce era incuvenentiatu si d'in partea poporului, care alergá acolo in mare multime. Aceli conducatori petrecundu una nópte in numit'a vale, a doua di se despartira. Horia

merse càtra comun'a Buciumu, Closca càtra Mogosiu, éra Crisianu despartinduse de ei, se duse si tienù adunările dela Mestecani si Curechiu, dupa care se incepura indata atacurile si uciderile.

Ce se atenge de Hori'a, alu carui nume incarcatu de atâtea blasteme, ilu portá acésta rescóla tierana trista si sangerósa, e éراسi unu adeveru istoricu nedisputabile, cà elu dupace erumpse rescól'a, n'a luat de locu parte la ea, nu s'a infaciosiatu nicairi la scenele devastariloru si ucideriloru, n'a incursu asupra loru nece prin indemnari, nece luandu vreo parte activa, n'a condusu nece ó trupa, n'a fostu de facia in nece o lupta, cu unu cuventu, despre activitatea lui in decursulu intregi rescóle, nu esista mai multu, decâtu vreo doue trei date, si anume, cà mergundu càtra Buciumu, ar fi denumitu capitani, ar fi datu porunci, ar fi amenintiatu cu esterminarea magiariloru, cà in Buciumu l'aru fi arestatu, dar cà a scapatu curendu d'in presória cu ajutorulu credintiosiloru sei; cà ar fi avutu conferentia cu vice-colonelulu Schulz, si cà in urma a publicatu unu cerculariu càtra poporu, cá se se adune la Campéni, spre a i-se cetí unu decretu imperatescu, cu care elu ar fi voitu a seduce pe poporu. Aceste suntu numai câte se sciú despre activitatea lui Horia in decursulu rescólei, pâna ce s'a presu, inse mai tóte numai d'in spusele magiariloru si d'in unele traditiuni fabulóse. Una traditiune popularia de pre ácele tempuri, spune, cà Horia sub decursulu rescólei s'ar fi sustienutu intr'o pescera, unde mergeau romanii pentru a cere consiliu dela elu, si in singuritatea a acésta manifestau in privinti'a lui reverentia singularia.*)

Se scrie cà la atiatierea tieraniloru ar fi contribuitu in modu insemnatu unu maioru cu numele contele Salins, unu omu viclénu si cutediatoriu, carele fiendu mai inaintea maioru in unu regimentu de husari la secui, pentru portarea sa necuvenentiósa, s'a destituitu d'in postulu seu, si asia devenindu malcontentu, s'ar fi pusu in capulu rebeliloru tierani. Se dice cà acestu aventurariu voiá se traga in compotulu seu pre toti romanii, cá deodata in primavér'a urmatória se erumpa flacar'a revolutiunei in tóte partile patriei nóstre. Dar dupa erumperea rescólei, dupa pace folosinduse de aceste impregiurari triste, se prevediù cu bani si cu alte lucruri pretióse, o luà pre petioru fugindu la Constantinopole, sub pretestu, ca voliesce se cumpere de acolo arme si munitiuni pre sém'a rebeliloru.

(Va urma).

*) Totu fabula, decopiata inse d'in istori'a Daciloru, unde se vorbesce despre intieptulu Zamolxis.

Domnului Redactoriu alu revistei „Transilvania.“ *)

Rectificari rectificate.

Domnulu meu!

In ultimulu numeru alu revistei Dv., care devine d'in ce in ce mai instructiva prin divulgarea pretioselor fontane ale istoriei nóstre nationale, mi-ati facutu si mie onórea, cu ocasiunea unui importantu documentu d'in 1366 (Relatoriae Capituli Albensis, p. 288), a me rectifica intr'o nota.

Dv. credeti, pe basea acelu documentu, cumu-cà ducatul Amlasiului d'in crisóvele muntene a fostu Amlasiulu transilvanu, adeca teritoriulu satului Hamlesch de dincolo de Sabiiu, ér nu Amlasiulu Temesianu, precumu am demonstratu eu, pe basea a decimi de documente contimpurane, in studiulu meu despre Vladislavu Basarabu, inceputu si continuatu in diariulu „Column'a lui Traianu“ (Nr. 96—108).

Dv. afirmati, pe de alta parte, cumu-cà localitatea Hamlesch are peste 1000 de locuitori, in càtu nu póte fi considerata cá unu simplu „satuletiu,“ dupa cumu cutediasemu a o numí eu in acelasi studiu.

Se'mi permiteti, Domnulu meu, a rectifica ambele aceste rectificari.

Satulu Hamlesch este fórté impoporatu; aveti dreptate; dar nu de multu, ci d'abia de prin secolii XVII—XVIII., candu a venitu se'lu naruésca o imigratiune de sasi d'intro alta comuna, anume Durlach (Windisch, Geogr. Lieb., p. 186): in secolulu XIV., cu trei séu patru sute de ani inainte, in epoc'a de care me ocupu eu, acelu satu, destulu de mare actualmente, era unu simplu „satuletiu.“

Vedeti dara, cà rectificarea Dv. are necessitate de a fi rectificata.

Se trecemu la celalaltu punctu in desbatere.

Documentulu publicatu de càtra Dv. si pe care eu unulu ilu cunoscému de mai inainte d'in importantisim'a colectiune a lui Fejér, departe de a combate, confirma tóte spusele mele despre posesiunile basarabesci in Transilvani'a.

In adeveru, ce amu facutu eu?

Probandu, mai pe susu de ori-ce controversa, antic'a ecsistentia a ducatului amlasianu in Temesiana, ér nu in Ardélu, eu amu constatatu totu-deo-data celu de antaiu, cumu-cà Munteni'a stapaniá in secolulu XIV. o parte d'in scaunulu Sabiului, astufeliu, cà satulu Resinariu apartienea Basarabiloru si tergiu-siovulu Heltau se aflá la marginea Tieri romanesci.

Binevoiti a reciti argumentatiunea mea in asta privintia in Nr. 105 alu „Columnei lui Traianu.“

Ce dice documentulu Dv. d'in 1366?

Elu arata, cà satele Secelu (Fekete-viz séu Schwarzwasser) si Telisca (Tilisch), supuse scepstrului maghiaru, erau langa hotarulu Munteniei.

Se aruncati, Domnulu meu, o rapede cautatura asupra mapei Transilvaniei.

O se ve convingeti, cà:

1. Acele sate sunt puse astufeliu, in càtu posesiunea loru de càtra unguri impedecá pe Basarabi de a stapani satuletiulu Hamlesch, ceea-ce probéza, cà nu in Ardealu trebuie se cautamu ducatul Amlasiului.

2. Acele sate fiendu asiediate mai susu de Resinariu, éca dara inca o proba, cumu-cà acestu d'in urma facea parte d'in teritoriulu politicu alu Tieri romanesci.

Quod erat demonstrandum.

Luati o charta geografica, numai atàta, nemicu mai multu, si o se ve para reu de a me fi rectificatu cu prea multa precipitatiune.

Nu me indouescu, Domnulu meu, cà 'mi veti scusa rectificarea rectificariloru Dv.

Primiti etc.

Hasdeu.

P. S. In studiulu meu despre Vladislavu Basarabu se va coprinde o monografia a Resinariului, in care voiu revení mai pe largu, precumu mi-amu reservat'o d'in capulu locului, la momentosulu documentu d'in 1366.

Not'a Red. Intr'aceea voru mai esí la lumina altele si érași alte documente nu atàtu in Brasiovu, càtu mai virtosu in Sibiiu, Clusiu, Pest'a, Vien'a, care voru rectifica una multime de rectificari rectificate anume dela C. Eder incóce, in istori'a Transilvaniei si totu-unadata in istori'a nóstra nationale, apoi cu tóte acelea rectificari va castiga a deverulu istoricu, pentru carele luptati Dvóstra acolo càtiva si noi aici érași numai càtiva, carii inca abia scimu unii de altii. Cu atàtu mai virtosu ve multiamimu Dvóstra, cà-ci d'in numerosii eruditi scrutatori, in Capital'a romanésca sunteti uniculu, carele ati reflectatu cà se publica si acilea, in acésta fóia a societatei transilvane romanesci, documente relative la istori'a nóstra, de care generatiuniloru d'in acésta epocha a nóstra le pasa fórté puçinu, in càtu uneori stamu se alunecamu a crede, cà multi aru avea placere se faca, cumu se dice pe la noi, tabula rasa, cu totu trecutul nostru, constatandu numai atàta, cà toti ómenii si-ar deduce originea loru dela animalulu Simia, si cà prin urmare, nu are se ne interessedie istori'a nationale, nu a statelor in care ne aflamu, ci numai istori'a naturale, care se substitue in loculu toturoru istoriiloru omenesci.

La rectificariile Dvóstra pe care ni le facurati, nu voimu se dicemu nemicu in meritu, neci cà potemu, cà-ci cumu veti vedea, noi vomu merge inainte cu alegerea si publicarea de documente pana colea in sec. alu 16-lea, póte si mai incóce, déca vomu avea viétia. Cernerea, combinarea loru critica, remane pentru altu tempu si póte pentru alti ómeni. Ceriulu se dea numai, cá istori'a nóstra se nu se scria prea tardíu. Noi amu voi, cá ducatul Omlasiului se fia

*) Nu e revista (Revue, Recherche); cá se se póta numí Revista, ar trebui se fia redactata intre conditiuni cu totulu diferitorie de acelea in care se afla ea. Red.

fostu in Banatu, unde'lu puneti Dv.; cà-ci noi avemu si alte documente, care ne potu desdauna minunatu pentru Omlasiu. Numai de n'aru pati-o istoricii cu Omlasiulu, precumu o patira multu tempu, de ecs. cu Milcovi'a, cumu o patu magiarii pàna astadi cu originea loru, cu originea unguriloru ce se numescu, unii Csàngo, altii Kunok, Palotzok, si érase altii Székelyek etc.

Una cestiune d'in economi'a nationale.

(Continuare.)

Cotropirea proprietatiloru d'in orasie; selbatic'a destrugere a Moldovei.*)

Interesele straine puse deasupra intereseloru romane, deasupra legeri, deasupra auctoritatiei statului.

Convulsiunea si desordinea produse prin gramadirea atàtoru straini si prin amestecarea atàtoru interese opuse intereseloru nòstre; ceea ce paraliséza totu progresulu nostru.

Depravatiunea politica si morala ce vine pe urmele ori-carei invasiuni economice ori militare.

Ingerenti'a consuliloru crescèndu d'in di in di, in mesura cu sporirea intereseloru straine in tiéra, cà-ci firesce devalmasi'a economica duce la devalmasiia politica, si fiendu in natur'a omenésca de a impresura asupra celoru cari nu resistau.

De aci rusínea si desonórea de a vedé tiéra si natiune esplotata si traficata cá o sermana colonia, fàra neci unu respectu pentru interesele si demnitatea nòstra de ómeni si de natiune; de a avé nu relatiuni comerciali basate pe utilitatea si demnitatea nòstra, ci pe destructiunea si desonórea nòstra; nu comerciul pentru natiune, ci natiunea obiectu de comerciul; — ceea ce ne atrage despretiulu chiaru alu esplotatoriloru nostri.

De aci struncinarea simtiului morale si alu devotamentului publicu, in fati'a necrutiarei si a vandalismului strainiloru, spriginitu de statulu nostru, care este menitu a protege si a apara natiunea, a fi organulu ei in fatia cu strainii; caderea datineloru si a demnitatiei nationale; slabitiunea economica, sociala si politica in care amu caditu; si cá consecintie, paralisarea vitalitatiei si a culturei nòstre; decadenti'a si descrescerea populatiunei; si scaderea auctoritatiei si a consideratiunei statului nostru.

Si rezultatulu finale alu acestui sistemu economicu va fi, déca nu ne vomu grabi a intrá in politic'a nationala, nemicirea totala a nationalitatiei nòstre, dupa ce virtutea stramosiloru ne-a scapatu in cursulu seculiloru d'in tóte pericolele invasiuniloru barbare.

Ne mai remase proprietatea pamentului, singura

basa pe care stamu, singurulu titlu de ecsistentia ce mai avemu.

Acumu aceeași sistema economica, carei datorim perderea industriei, a terimului comerciale, a averiloru mobile, lucréza a ne face se perdemu si proprietatea pamentului, si firesce cu același succesu, cà-ci aceeași cauza urméza se aiba aceleasi efecte.

Ómenii nostri politici perdiendu d'in vedere, cà fia-care natiune are unu pamentu propriu alu ei, care nu póte se fia decàtu proprietate nationala, ér nu internationala; cà-ci pamentulu este patri'a, — si cà frati'a popóreloru trebue a se practica in sensulu de a fi poporu langa poporu, ér nu poporu peste poporu; — au derimatu, fàra scirea si sfatulu tieriei, celu mai insemnatu asiedimentu politicu strabunu, care a fostu paladiulu nationalitatiei si alu independentiei nòstre in trecutu, dandu dreptu strainiloru nenaturalisati de a ne cumpara pamentulu, cá candu pamentulu tieriei, patri'a nòstra, n'ar avé pentru noi decàtu o valóre venala, spre a nu face altu casu de densulu, decàtu acelu de càtiva galbeni in mai multu ce ne-ar da strainulu; si subt pretecestulu absurdu si ridiculu de reciprocitate, care nu este decàtu o artificie cosmopolita.

Ce póte fi reciproc in asta privire intre o natiune mica si o natiune mare, de essemplu intre noi si Germani'a?

Romanii nu emigréza, pe candu germanii emigréza. Si apoi este óre dreptu, politicu si umanu, cá pentru càtiva romani ce si-aru parasí tiér'a spre a se stramuta in strainatate, noi se sacrificamu tóta natiunea, scotiendu de vendiare pamentulu patriei la straini, cari ni-lu voru cumpara totu cu banii nostri? Se ne gandimu seriosu, cà-ci numai sutele de milióne ce ne-amu legatu a da strainiloru subt forma de concessiuni si de imprumuturi de statu, si sistemulu economicu care face cá tóte averile se tréca dela romani la straini, voru fi mai multu decàtu de ajunsu, cá strainii se devina, cá in orasiile Moldovei, proprietari pe cea mai mare parte d'in mosúle nòstre; si atunci s'a sfersitu cu noi, cà-ci o nationalitate fàra proprietatea pamentului nu póte fi. O nationalitate romana presupune unu pamentu posedatu de romani!

Unu statulu atrage capitaluri, inse le atrage pe producere, pe industrii, pe obiecte scóse d'in tiéra, ér nu pe instrainarea fondului, pe vendiarea tieriei. In asiá modu n'au atrasu capitaluri neci o natiune d'in câte ecsista.

Totulu este relativu. Déca consideramu numai capitalurile in sine, fàra a considerá si in manile cui se afla ele, si in ce conditiuni operéza, si rezultatele loru morali si politice asupra natiunei, atunci trebue se consideramu fericiti pe ilotii d'in satele Moldovei, candu intreprindietorii loru, jidovii, au bani, pentru cà cu ajutoriulu capitalului 'i storcu cu mai multa potere. Atunci Romani'a ar trebui se considere cá o benefacere invasiunile militari ce au ocupat'o in atâtea renduri, pentrucà acestea 'i aducéu cu sene

*) Moldovenii si numai ei sunt de vina, incependu dela 1835, adeca dela fatalulu domnu Mich. Sturdza si pàna in dio'a de astadi.

bani. Candu Franci'a fu inundata de armat'a germana, unu „invetiatu“ alu scólei cosmopolite care profeseze doctrin'a cà „banulu n'are ânima,“ dicea: „Mare avantagiu pentru Franci'a, cà resbelulu se urmeza pe pamentulu ei! Multime de bani are se se verse in tiéra dela o ostire atátu de mare!“

Midioloculu de a avé capitaluri in modu compatibile cu onórea si ecsistenti'a nóstra politica, sta in reformarea sistemului nostru economicu in sensulu nationalu, care ar avé de efectu, cá o parte insemnata d'in capitalurile ce intra in tiéra pe produceri, se remana in tiéra, se fructifice in tiéra, se nu plece intregi in strainatate, cumu pléca d'in caus'a actualului regimu economicu; ar avé de efectu cá averile se nu tréca dela romani la straini; si in fine sta in organisarea unui sistemu nationalu de institutiuni de creditu.

Cea mai simpla intieptiune cere restatornicirea legei abrogate, care opria strainiloru nenaturalisati de a cumpara nemobile.

Orientalu se afla in periódulu lupteloru de rassa si alu formatiunei staturiloru nationale. Asia dar tocmai candu nationalitatea nóstra se lupta in procesulu de viétia cu natiunile opuse, cari au tendentie a ne coprinde tiér'a prin cucerirea economica si prin superioritatea culturala, este politicu si umanu, cá tocmai in asemenea epoca gingasia pentru noi, in asemenea crisa, noi se derimam asiementele create de intieptiunea strabuniloru nostri, pentru conservarea natiunei, intariturile cu ajutoriulu carora potému resiste si esí triumfatori d'in acésta lupta? — Candu vedemu bine ca alte natiuni mai favorate de sórte decâtu noi, avendu avantagiulu de a se cultivá mai inainte decâtu noi, sunt cu câteva generatii de cultura inaintea nóstra; pe candu noi apasati de invasiunile si dominatiunile straine in cursu de secole, amu fostu paralisati in cultur'a nóstra.

Candú vedemu ca ne aflamu nu in faci'a unui casu ordinariu, unde càtiva straini aru voi a cumpara proprietati, si care fiendu in micu numeru, s'aru asimila cu noi, ci in fati'a unei emigratiuni sistematice, a unei cuceriri furisiate; a da dreptu strainiloru se ne deposea de pamentulu patriei, este a esecutá noi insine in contra nóstra planulu destructoriloru nostri, a consimti noi insine la perirea nóstra.

Credemu inse cà ceea ce nu voimu a dá directu, nu voimu a dá neci indirectu. Pentru acésta avemu nevoia de organisatiune economica, totu atátu de neaparatu, cá si de organisatiune militaria. Una se léga strinsu cu cealalta. Precumu lips'a uneia, face fara ratiune de a fi pe cealalta. Ele compunu impreuna intregulu unui sistemu de statu.

Negresitu numai organisarea militaria este garanti'a libertatiei nóstre nationale. Numai ea ne póte da autonomi'a reala si demnitatea de natiune. „Garanti'a poteriloru nu are neci unu pretiu,“ a disu domnulu de Bismark. — Adeveru pe care noi ilu simtimu in tóte dilele. Numai la adapostulu organi-

sarei militare potému purtá plugulu cá ómeni si romani, nu cá iloti; potému avea comerciu si industria romana; potému avea „alu nostru.“ Si opositiunea instinctiva ce se face organisarei nóstre militare d'in partea inemiciloru d'in afara, si a internationaliloru d'in intru, ne arata càtu de mare devotamentu trebuie se puna romanii pentru acésta.

Inse organisare militaria fara organisare economica nu are ratiune de a fi si neci nu póte fi, decâtu siubreda si nepotintiósá.

Intielegemu pe internationalistii nostri, ei suntu consecenti cu principiulu loru de „omu si omu.“ Ei se improtivescu armarei tierei, cá si infientiarei unui sistemu economicu nationale, cá si intinderei instructiunei publice; ei propunu desfiintiarea chiaru si a armatei ce avemu si a graniceriloru; propunu desfiintiarea vamiloru, desfiintiarea frontarielor; — intrarea tierei cu totulu in regimulu comunistu alu unui statu alu lumei.

Acésta póte se intre in planulu internationaliloru. póte se intre in planulu aceloru d'intre poteri, cari voru la noi anarchi'a si chaosulu, in care noi se ne dissolvamu.

Dar nu intielegemu pe acei cari dicu cà voru se fimu o natiune, voru se avemu o tiéra, si ale carora fapte sunt in contradicere cu vorbele.

Se ne intrebamu ce voimu?

Déca adoptamu de politica a nóstra teori'a statului universale, admitendu cà nu mai ecsista in lume divisiune de interese si popóre deosebite; cu alte cuvinte, déca punemu tiér'a in comunu cu lumea; déca prin urmare nu mai avemu frontarie economice, atunci ce mai insemnéza acelu sistemu de frontarie militare care absórbe, fara scopu, natiunei nóstre mai multu de diumatate d'in dilele ei de lucru?

Déca continuamu cá sistemu de statu comunismulu ce urmamu acumu, unde nu se mai face deosebire intre interesele nóstre si cele straine, unde nu se mai considera nemicu cá alu nostru, atunci ce se mai aparamu si de càtra cine?

Pentru ce s'ar mai apara pe cale militaria ceea ce se permite a se rapí prin resbelulu intreprinsu subt uneltiri economice? Sacrificiile unei organisari militare fara organisare economica nu facu decâtu a crea o positiune si mai favorabila strainiloru, sporindu dificultatile pamenteniloru in resbelulu economicu; — si facèndu o lupta d'in capulu locului neegala si mai neegala inca, absorbindu pamenteniloru mai multu de diumatate d'in tempulu si midiulócele, de care altufeliu s'ar servi in resbelulu economicu.

A dice cà se lasamu lupt'a economica la iniciativ'a privata, acésta, déca nu este de rea credintia, este totu atáta de ridiculu, cá si a dice se lasamu aparaarea militaria la iniciativ'a privata; cà-ci a pune man'a pe tiéra prin ocupatiune militaria, séu prin ocupatiune economica, este totu un'a. Invasiunea economica are inca desavantagiulu pentru noi, ca facen-

du-se in modu furisiatu si subt form'a paciuita, nu trezesce resistenti'a natiunei.

Déca inse voimu se avemu o patria si se o pastramu, atunci se ne organisamu statulu militariu si economicu basatu unulu pe altulu, in conditiuni de a garantá ecsistenti'a nóstra contra a ori-ce periculu, subt ori-ce forma s'ar produce.

O natiune nu póte traí, decátu prin sistem'a de statu, aplicata in tóte ramurile vietiei sale. Cu franc-tirori (liberi-tragatori) si cu porumbi nu se garantéza o natiune neci pe terenulu economicu, neci pe celu militariu!

Ni se dice ca n'avemu bani spre a tiené armata. N'avemu bani, pentruca n'avemu fortia armata cu care se ne facemu respectata tiér'a si autonomi'a; pentruca nu urmamu unu regimu nationale de economia politica.

Déca unde-va este admisibile cuventulu de „cu ori-ce pretiu,” este numai pentru armare si instructiune publica, fiendu-cá dela gradulu loru de desvoltare atarna garanti'a autonomiei si a ecsistentiei nóstre.

Se sacrifica o parte d'in avere in premie de asigurare contra a diferite pericule mai mici, si vomu sta la ganduri a face sacrificiulu necesariu pentru asecurarea ecsistentiei politice, care coprinde in sine tóte interesele si viéti'a nóstra a totoloru?

Si apoi se ne damu bine sém'a: calculandu pe langa contingentulu anuale alu óstei de linia si dilele intrebuintiate de corpurile de graniceri, dorobanti si gardisti, vomu vedé ca natiunea chiaru acumu pórtá sarcinile unui sistemu militariu aprópe intregu; micu adaosu ar mai fi necesariu, spre a-lu complecta in cátu se atinge de sarcini.

Inse lips'a scopului nationale in statu, suflarea antinationala care ne demoraliséza si ne disolva, impedece de a se inchiaga, de a se constitui si sistemuulu nostru militariu cá si statulu, — tienendu-lu in starea de desorganizare, de nepotintia si de sterilitate in care se afla totu statulu.

Ceea ce se cere dar pe langa sarcinile materiali, spre a da viatia sistemului militariu cá si statului, este de a plantá patriotismulu, scopulu nationale, in statu.

Spiritulu nationale este sufletulu unui poporu cá si alu unei armate, este acea putere morala care, dupa cumu a disu generalulu Trochu in scrierea sa asupra armatei franceze, constitua $\frac{2}{3}$ d'in forti'a unei armate.

Se portamu dar sarcinele de statu, fara care nu potemu avé o patria, inse se ne damu si compensatiunea avantajeloru de statu prin unu regimu economicu nationale. Asia este si dreptu si politicu.

La o invasiune militaria se raspunde prin o sistema militaria. Unei invasiuni economice trebuie a-i opune o sistema economica.

Numai prin sistemuulu economicu se póte scapá tiér'a de catastrof'a la care ne duce invasiunea economica, si se póte scapá in modu fericitu, linistitu

si naturale, fara violentia si sguiduri, cari ar poté se ne fia deopotriva de funeste, cá si neglidenti'a reului. De aceea nu potemu indestulu atrage cugetarea politiciloru nostri, cá se studieze cu patrundere lucrurile si se voru convinge, cá in sistemuulu economicu au uniculu, dar singurulu midiolocu de a vindeca tóte ranele mortali ale tieiei, de a resolvable, cu natur'a, treptatu si pe nesimtite tóte cestiunile nationali, dela care aterna cultur'a, ecsistenti'a si desvoltarea nóstra.

Nu se cere decátu a intórce in sensulu romanu, mecanismulu statului care adi lucréza in contra romaniloru, si in micu numeru de ani faci'a tieiei se va schimba in tóte privirile.

Audimu cu mirare candu e vorb'a de colonii, de concesionari, de banca, pretindindu-se a se face deosebire intre germanii de nordu si germanii austriaci, si dicéandu-se, chiaru de cátra unii politici ai nostrii, cá potemu aduce colonii si antreprenori d'in tierile germane de nordu, pentruca acestia neapartienendu unui statu vecinu, nu ne-arú fi periculosi; — dar ca amu seversi o „tradare nationala,” o fapta „in contra traditiuniloru parintiloru nostri,” dandu drumurile de feru, banca etc. in man'a austriaciloru; ceea ce, cu tóte aceste, n'a impedece a se dá drumuri de feru chiaru si austriaciloru, de cátra insusi acei ce recunoscu ca acésta este o „tradare.”

Acésta maniera de a rationá ni se pare totu atátu de straina, cá cumu in epoc'a pe candu parinti nostri isi versau sangele pentru independenti'a tieiei, in resbóiele cu turcii d'in Turci'a vecina, s'aru fi gasitu politici cari se propuna de a aservi tiér'a prin colonii si antreprenori d'in Turci'a asiatica, subt pretecestulu ca acestia n'aru fi d'in Turci'a vecina cu noi, si pentru cuventulu ca aru fi mai civilisati.

Asemenea modu de a rationá in politica, ne aduce aminte ca „ratiunea glumesce câte odata, ér inim'a neci odata;” si ca numai idee'a nationala face pe omulu de statu.

Colonisarea cu germani a tieriloru Dunarei, o Germania dela Baltica la Marea-Négra, este programulu partidului nationale si alu ómeniloru politici ai întregei natiuni germane.

„Austri'a — dicu patriotii si politicii germani — este unu rotagiu politicu germanu. Missiunea ei este germanisarea tieriloru Dunarei. Politic'a imperiului germanu trebuie se o sprigine in acésta intreprindere, pentruca ori-ce passu alu Austriei in Orientu este o cucerire pentru natiunea germana si pentru lumea germana.”

„Relatiunile d'intre Prussi'a cu Austri'a sunt eminentu germane, dicea deputatulu Stratimirovici in adunarea d'in Pest'a (1871). Politic'a acestoru doue puteri este basata pe motive si pe interese cu totulu germane. Ungari'a si celelalte popóre d'in Ostu si Sudu, impreunate si invecinate cu densa, trebuie se vedea in intinderea germanismului, unu periculu seriosu pentru viitoriulu loru; de aceea trebuie cá gu-

vernulu se evite de tempuriu pericululu intinderei germanismului.“

Ce deosebire este asia dar d'in punctulu de vedere germanu, cá si d'in punctulu de vedere romanu, a se colonisá tiér'a nóstra cu colonii si antreprenori d'in Germani'a de nordu, séu d'in Germani'a austriaca? Amu fi mai puçinu asserviti prin unii decátu prin altii? Se va dice póte, cà germanii austriaci, cá supusi austriaci, voru face causa comuna cu Austri'a. Dar germanii de nordu nu voru face causa comuna cu Austri'a cá statu germanu? Nu avemu in tóte dilele ecsemple, cà Austri'a isi face preteceste de intervenire in afacerile nóstre interne, chiaru d'in elementulu jidovescu, eliminatu d'in tóte tierile?

Si apoi ce mai insemnéza pretentiunile nóstre de a ne ferí de Austri'a, candu noi insine facemu trebile ei?

Candu germanisamu tiér'a, aducèndu colonii si antreprenori germani, cumu nu vedemu cà noi insine implinimu rolulu Austriei. missiunea ei pentru germanisarea tierei nóstre? Ce se mai faca Austri'a pe langa cele ce facemu noi in contra nóstra? Ea póte dice linistita: „Me multiamescu cu ceea ce facu politicii romani, deocamdata nu mai amu trebuintia a mai face eu!“

(Va urma.)

Nr. 314—1871.

Procesu verbale

luatu in siedinti'a estraord. a comit. asociat. trans. tienute in 15. Dec. c. n. 1871 sub presidiulu dlui vicepres. Iac. Bolog'a, fiendu de facia domnii membrii E. Macelariu, I. Hannia, I. Tulbasiu, C. Stezariu, I. V. Rusu si I. Boiu.

§ 182. Secretariulu II. arata, cà la stipendiulu de 50 fr., destinatu pentru unu elevu in scól'a reale, pentru a carui conferire s'a publicatu concursu cu terminulu pàna in 10. Dec. a. c., a concursu numai Ioanu Gog'a, studente in a III. clase la scól'a reala romana d'in Brasiovu, carele in simestrulu alu II-lea alu anulu scol. trecutu 187°/₁, a reportatu calcululu generale de prim'a cu eminentia, Nrulu locatiunei I.

Deci, numitul secret. II. cá referente, propune cá cestiunatul stipendiu, pre bas'a documenteloru produse, se se confereze susu-amentitului concurente (Nr. prot. 311, 1871).

Conclusu. Acésta propunere se primesce si se redica la valóre de conclusu.

§ 183. Se presentéza documentulu de imatriculare pentru stipendiatulu asoc. Michailu Vasilie, studente in an. alu II-lea la institutululu politechnicu in Vien'a.

Se iea spre scientia si totu-odata se asemnéza la cass'a asoc. esolvirea stipendiului de 400 fr. degiá conferitu susu-amentitului teneru si pre anulu cur. 187°/₂, inca in siedinti'a estraordinaria a comitetului asoc. d'in 26. Aug. a. c.

§ 184. Secret. II. presentéza unu contu dela directiunea tipografiei archi-diecesane, sunatoriu despre 5 fr. 20 cr. cá tacsu de insertiuni pentru unu concursu publicatu in Nr.ii 88, 89 si 91 ai Tel. romanu, si propune a se asemná la cass'a asoc. esolvirea aceluia.

Priminduse propunerea secretariului II. se asemnéza la cass'a asoc. esolvirea respectivului contu despre 5 fr. 20 cr. si anume d'in sum'a preliminata pentru spesele estraordinarie ale comitetului.

§ 185. Comisiunea esmisa in siedinti'a lunaria a comitetului asoc. d'in 8. Novembre a. c. cu insarcinarea de a'si dá parerea, relativu la tiparirea unui conspectu despre toti membrii asoc. dela urdirea aceleia pàna la adunarea gen. dela Fagarasiu inclusivu, prin dn. I. Tulbasiu cá referente, reportéza in cestiunatululu obiectu.

Dn. referente arata, cà amentit'a comisiune, atátu in interesulu incassarei restantieloru dela mai multi membrii, cátu si in interesulu tienerei evidentiei recerute, se afla indemnata a propune, cá comitetulu se benevoiésca a luá decisiune pentru tiparirea conspectului cestiunatu, presentatu de dn. cassariu.

Luanduse la discussiune propunerea comisiunei, dupace si d'in partea domnului cassariu s'au mai datu recerutele desluciri:

Comitetulu decide cu unanimilate, cá conspectulu cestiunatu se se tiparésca in 1500 esemplaria, care apoi se se impartiésca pre la directiunile despartimenteloru cercuali, si in acele parti unde inca nu esistu atari despartimente, pre la domnii colectoru resp., conformu indigitariloru date de comisiune; ér formularea unei precuventari corespondietórie, ce e de a se permite in fruntea oonspectului, se concrede biroului asociat.

§ 186. In legatura cu conclusulu d'in §-lu precedente (185) dn. cassariu, dupace arata, cá prin tiparirea si publicarea conspectului despre toti membrii asoc. s'a satisfacutu si conclusulu adunarei gen. dela Gherl'a d'in 1868, carele prescrie cá membrii asoc. se se publice d'in anu in anu, propune, cá pentru asta-data, in interesulu crutiarei speseloru, se nu se mai publice si separatu in foi'a asoc. membrii de pre an. tr. 187°/₁.

Priminduse acésta propunere, se redica la valóre de conclusu.

Verificarea protocolului siedintiei acesteia se concrede domniloru membrii: Hanni'a, Macelariu, Tulbasiu.

Sibiiu, datulu cá mai susu.

Iacobu Bologa,
vicepres.

I. V. Rusu,
secret. II.

S'a cetitu si verificatu Sibiiu in 16. Dec. 1871.

I. Hanni'a mp. Macelariu mp. Tulbasiu mp.

Despre educatiune.

Introducere.

1. Conceptulu educatiunei.

Omulu trece, pre incetulu d'in starea cea ne desvoltata, in alt'a desvoltata. La acésta desvoltare au influentia neñumerate impregiurari. In specie influentia cea mai mare la desvoltarea omului o au alti ómeni, cari suntu perfecte desvoltati, crescuti spre acésta.

Conlucrarea propusa, a ómeniloru crescuti asupra prunciloru, cá se le desvolte poterile acelora pàna la acelu gradu, de pre care apoi singuri de sene se se póta desvoltá pàna la perfectiunea possibile, se numesce educatiune in intielesulu mai latu alu cuventului.

Totu in intielesulu mai latu alu cuventului, si instructiunea, in càtu conlucra si la crescere, inca e una parte a educatiunei. De altumentrea mai suntu si alte mesuri, cari au influentia si de cari se folosesc educatoriulu intru desvoltarea prunciloru. Acestea mesuri inca se numescu educatiune, dara in intielesulu mai angustu alu cuventului, fiendu-cà abstragu cu totulu dela instructiune. Educatiunea in intielesulu acesta eschide instructiunea; pre candu cea luata in intiesu mai latu o cuprende in sene. Scól'a trebue se le traga pre ambe in cerculu activitatei sale. De aceea ea este unu institutu instructivo-educatoriu.

2. Desvoltarea si cultivarea poteriloru omenesci.

Poterile stau atiepite in omu, si numai punerea loru in activitate le póte desvoltá si cultivá. Acésta se intempla prin impresiunea obiecteloru esterne. Conlucrarea ómeniloru maturi póte usiurá acésta activitate. Acésta mesura de conlucrare a ómeniloru maturi si impresiunea obiecteloru esterne asupra poteriloru prunciloru, se numesce sternirea séu desvoltarea poteriloru omenesci.

Acestu procesu alu poteriloru omenesci 'si are o mare analogia in natura. Coltiulu stà ascunsu in sementia. Prin impresiunea umediei si a caldurei se desvolta si resare: càtu nu lucra dupa aceea gradinariulu? Intocma face si educatoriulu.

Dupace educatoriulu sternesce poterile, cari suntu atiepite, trebue conduse, cá se-si capete acea direptiune, ce e amesurata de natura si destinatiune, d. e. direptiunea cá prunculu se judece, sentiésca si se apetiésca acea ce e bunu, dereptu si frumosu, ér vitiulu se-lu averseze. Pentru ce-si léga gradinariulu arborelulu de unu paru?

Poterile omenesci prea adese-ori suntu supuse unoru pericule in procesulu desvoltarei si cultivarei. Tactic'a ce se recere d'in partea educatoriului, aduce cu sene cá acelea pericule se le scia delaturá. Ér de cumuva suntu toema infectate, se le scia vendecá ori curá. De acea talie gradinariulu aceli rami de

pre arbore, cari nu aducu folosu, ci remanendu, póte i-ar aduce perirea.

D'in acestea se vede, cà cultivarea poteriloru omenesci stà in sternirea, conducerea si vendecarea loru.

3. Necesitatea educatiunei.

Educatiunea tenerimei e fórte necesaria. Pentru-cà:

a) Omulu vene pre lume cá fienti'a cea mai debila. Elu, in respectulu sustinerei si alu culturei, e avisatu la ajutoriu streinu. Pre candu animalulu, condusu de instinctu, 'si cáerca nutrementulu pentru sustinere si se desvolta amesuratu destinatiunei sale, cá se fia aceea, ce trebue se fia; pre atunci omulu, caruia i lipsesce instinctulu si a carui ratiune inca e nedesvoltata, e avisatu la ajutoriulu streinu. De aceea Domnedieu, in urm'a intieptiunei perfecte, a datu omului alti parenti, nu cá animalului: parenti dotati cu ratiune, spre a-si poté cresce pruncii.

b) Necesitatea educatiunei omului se vede, mai incolo, si d'in contemplarea naturei omenesci. Elu constà d'in corpu si spiritu; corpulu lui, in period'a cea de antaia a desvoltarei, are trebuintia de una ingrigire fórte mare, cá nu cumuva se móra, ori se devena unu monstru. Elu, corpulu, este instrumentulu spiritului; de aceea trebue cultivatu, cá se-i póta prestá servitiale cuvientiósse. Pre candu se intempla acésta, pre atunci trebuescu sternite, deprense si cultivate poterile spiritului, cá se-si póta implini dato-rielle, ce-su necesarie la ajungerea destinatiunei.

c) Fàra educatiune omulu se selbatecesce; poterile i-se desvolta numai unilateralu, dupa cumu adeca obiectele esterne influentiésca asupra uneia ori alteia, ori isi capata o atare direptiune, care nu conduce la destinatiune. Acésta selbatacire amenintietória trebue incungiurata prin educatiunea ratiunale.

D'in acestea se vede, cà debilitatea fientiei omenesci de una parte, ér de alt'a natur'a ei, precumu si amenintiatori'a selbatacire, facu educatiunea necesaria.

4. Scopulu educatiunei.

Fiendu-cà nu e vorba numai de una specie, ci despre educatiune in intielesulu mai latu alu cuventului, de acea, cu privire la determinarea scopului ei, trebue se luàm in consideratiune tóte poterile omului, nu numai pre un'a ori alt'a; prin urmare scopulu educatiunei ar fi perfectiunea omului dupa dis'a mantuitorului: „Fi-ti perfecti, precumu tatalu vostru crescu perfectu este.“ M. c. 5, v. 48. Aici trebue facuta destingere atenta intre perfectiunea corpului si intre a spiritului, si in specie intre perfectiunea de a cugetá, sentí si a volí. Pentru-cà numai perfectiunea voliei séu a moralitatei, ori virtutea 'si are meritulu celu adeveratu, ér cealalte numai intru atàta, in càtu conducu la moralitate.

Unii punu de scopu alu educatiunei asemenarea omului cu Domnedieu. Dupa acelia, scopulu educa-

tiunei ér este perfectiunea, de óre-ce Domniedieu e celu mai perfectu, Altii punu de scopu alu educatiunei asemenarea omului cu fiulu lui Domniedieu, carele s'a facutu omu, cu Is. Christosu. Dupa acestia scopulu educatiunei éراسي este perfectiunea, „de óre-ce Is. Christosu a fostu celu mai perfectu.“

In fine suntu éراسي unii, cari dicu, cà scopulu educatiunei este numai moralitatea, abstragundu cu totulu dela cealalte parti ale educatiunei, d. e. dela cea fisica, intelectuala si estetica.

D'in celea dise se vede, cà scopulu educatiunei este perfectiunea poteriloru fizice si spirituali ale omului.

5. Proprietatile generali ale educatiunei.

Acestea suntu:

I. Se fia generala. Ea nu trebuie se ocupe numai un'a ori alt'a, ci trebuie se se estenda preste tóte poterile si se se incerce a le desvoltá si cultivá pre tóte, pentrucà:

1) Ele tóte stau in cea mai strinsa legatura un'a cu alt'a. Corpulu stà in concesiune cu spiritulu, d. e. sanetatea corpului usurezá facultatea de a cugetá, d'in contra morbulu o ingreunéza, passiuile strica sanetatei. Tocma acésta concesiune se afla si intre facultatea de a cugetá, semtí si apetí ori aversá. Acésta legatura intima aduce cu sene, cá educatiunea se fia generala, adeca se cultiveze tóte poterile omului fara destingere.

2) Pentrucà perfectiunea omului stà in desvoltarea si perfectiunea totúroru despusetiuniloru si poteriloru sale. Numai acela omu e perfectu, care are corpulu sanetosu, pre langa acea mente cultivata, semtimente curate si volia plecàta spre bene, si

3) Pentrucà fia-care educatiune unilaterală are dupa sene urmarile celea mai triste. Déca se neglege educatiunea fisica, atunci corpulu remane debilu, si prin acea se impedece activitatea spiritului. Déca se cultiva memori'a, ér intielesulu se neglege, atunci omulu scie multe, dara nu scie a le aplicá, si d'in contra. Déca se neglege voli'a, atunci omulu e espusu vitiului. Acestea urmari triste se potu incungurá numai prin o educatiune generale ori omuilaterale.

II. Se fia armonica. Tóte despusetiunile si poterile trebuie cultivate intru o forma, pentrucà:

1) Educatiunea disarmonica este totu-una-data si unilaterală. Una atare educatiune póte sterní, conduce si desvoltá càte una potere pàna la o anumita desteritaté; dara prin acea se debilitéza activitatea alteia si se sugruma. De acea trebuie cultivate tóte poterile in asemenea mesura.

2) Ea trebuie se fia armonica cu privire la direptiunea, ce trebuie se o lie tóte poterile si despusetiunile. Acésta direptiune nu póte fi alt'a, decâtu cá omulu pre calea cea mai usióra si mai secura se-si ajunga destinatiunea. Fia-care potere trebuie se-si capete acea direptiune, carea se nu impedece, ci se

usiureze destinatiunea. Atunci va fi educatiunea armonica.

3) Educatiunea se recere a fi armonica si d'in respectulu subordinarei poteriloru singlarice. Facultatea omului de a cunósce, se imparte in inferióra si superióra; facultatea de a simtí, se imparte in sensuala si spirituala; facultatea de a apetí, se imparte in ratiunala si animala. Acumu déca se conturba acésta subordinatiune; déca partea inferióra, sensuala si animala nu se subordinéza partei superioare, spirituale si ratiunale d'in facultate, atunci educatiunea nu e armonica.

III. Se fia ámesurata naturei. Ea trebuie se fia ámesurata naturei omenesci preste totu si in specie dupa a pruncului. Dispusetiunile omului se desvólta si se cultivéza dupa anumite legi, pre cari mai toti ómenii le au comune. Acestea legi unele se reducu la corpulu, altele la spiritulu. Ele determinéza modulu, dupa care trebuescu cultivate atátu poterile corporali, câtu si acelea spirituali, d. e. cumpatatea si exercitiulu intarescu corpulu; ér d'in contra, necumpatatea si trandavi'a lu debilitéza. Fàra de representatiuni si semtiuri nu se nascu apetitiuni, doriri.

IV. Se fia intocmita dupa individualitatea elevului. Dispusetiunile omenesci dupa fienti'a loru mai la toti ómenii suntu intru o forma. Dara dupa diversitatea loru, a ómeniloru, totusi se afla ceva diferentia in unu anumitu gradu. La diversi ómeni e diversa poterea muschiloru, iritatiunea nerviloru si altele. Cu privire la intielesu: unii cuprendu mai liusioru si mai curundu; altii d'in contra, mai greu si mai tardíu. In unii celea mai vii representatiuni nu sternescu neci unu simtimentu, pre candu d'in contra, in altii cea mai micutia impressiune sternesce numai decâtu simtimentu corespundietoriu. In prunci diversi, sub acelea si impregiurari, se manifestéza activitati cu totulu contrarie. Acésta diversitate a individului pretende una tractare cu totulu diversa. De acea regulele generali ale educatiunei trebuie se fia intocmite dupa insusirile proprie ale elevului, cá in fine elu se devina acea, spre ce e determinatu.

V. Se lie in consideratiune diversele periode ale desvoltarei. Omulu, intocma cá plant'a si animalulu, pretende in diverse periode, una tractare diversa. Unulu si acelasi midiolocu produce in tempuri diverse succesu cu totulu contrariu. Corpulu pretende in periodulu antaiu alu desvoltarei cu totulu altu nutrementu decâtu in periodulu celu desvoltatu. Spiritulu, candu incepe a se desvoltá, are lipsa de o cultura intelectuala si morala cu totulu diversa de acea, ce-i trebuesce in starea cea desvoltata. Fia-care periodu 'si are insusirile sale, pre cari educatoriulu trebuie se le observeze. Si in fine

VI. Processulu educatiunei se fia graduatu. Omulu se desvolta intocma cá si plant'a si animalulu, numai in una graduatiune intielépta. Corpulu omului in respectulu desvoltarei 'si are gradurele sale anumite. Nemicu nu se desvolta mai curundu ori mai tardíu,

decât numai la tempu si inca fâra de a se periclitá întregulu, d. e. dentiarea, numai dupace pôte consumá stomaculu materie mai grele.

Tocma asia 'si incepu activitatea si dispusetiunile spiritali, numai pre incetulu, in anumita ordine si in tempu anumitu, d. e. singuratecele ramuri ale facultatel de a cunosce. Acestu cursu alu desvoltarei tcebuie se-lu urmarésca si educatoriulu, cà-ci altu-cumu nu-si ajunge scopulu.

6. Educatiunea.

Educatiunea, cá conlucrarea propusa a ómeniloru crescuti de a cultivá pre altu, tcebuie se aiba de basa anumite regule si principia, cari suntu basate pre natur'a omului si numai d'in aceea se potu deduce ori scóte.

Cuprensulu reguleloru si alu principialoru, dupa cari conlucra cineva la cultivarea altora, se numesce: Educatiune séu Pedagogía.

Pedagogi'a, in càtu se ocupa cu regule si principia, se numesce scientia, si inca teoretica; ér in càtu educatoriulu scie aplicá acestea bine, si inca in casuri singuratece, cu agilitate, intru atâta se numesce practica.

Pedagogi'a, déca se ocupa numai cu regulele generali, fâra de a avé in vedere pre cutare genu de elevi, prunci, ori fetitie, se numesce generala; ér déca se ocupa numai cu regule speciali, adeca cu de acelea, cari se aplica la unulu d'in celea doue genuri principali, atunci se numesce speciala.

Afara de pedagogi'a generala si speciala mai este un'a atreia, adeca pedagogi'a de scóla, sub care se intielege unu cuprensu de prescrieri si regule, dupa cari e a se cresce tenerimea in scóla popularia publica. Acésta specie de educatiune imprumuta, atâtu d'in cea generala càtu si d'in cea speciala, tóte acelea regule, cari suntu neincungiuratu de lipsa pentru scóla.

7. Necesitatea si impartirea educatiunei.

Docentele are lipsa nu numai de pedagogi'a cea de scóla, ci si de cea generala, pentrucá:

1) Elu nu tcebuie numai se instrueze, ci se si crésca. De acea e necesariu, cá elu se scie nu numai regulele de a instruí, ci si pre cele ale crescerei ori educatiunei.

2) Elu are necesitate de una scientia càtu mai vasta a reguleloru pedagogice, pentrucá se fia in stare a dá deslusire parentiloru eleviloru, cari adese-ori 'i ceru consiliulu.

3) Se pôte intemplá cá elu insulu, docentele, se fia omu cu familia. In care casu tcebuie se-si crésca si pruncii proprii, si inca asia, in càtu se fia de modellu pentru concetatieni.

Fiendu-cá educatiunea se ocupa atâtu cu partea corporala càtu si cu cea spiritala a omului; de acea se imparte in: fisica séu corporala, si in spiritala. Cea spiritala se imparte mai departe dupa trei facultati principali ale spiritului, in: intelectuala, estetica si morala. Asia dara 1) va fi vorb'a despre educatiunea fisica, 2) intelectuala, 3) estetica si 4) despre cea morala.

A. Educatiunea fisica.

1) Momentuositatea educatiunei fizice.

Educatiunea fisica are de a face cu poterile corporali ale omului. Ea tcebuie se se ingrigésca de sanatatea si tari'a corpului, precumu si despre agilitatea poteriloru corporali. Acésta se intempla déca educatoriulu alunga ori indepartéza tóte pedecile, cari aru impedeá desvoltarea poteriloru, si déca aplica midiolóce de acelea, cari promovéza ori ajuta desvoltarea.

Momentuositatea educatiunei fizice se demustra d'in aceea:

1) Cà corpulu e una parte constitutiva a omului. Omulu, fâra de corpu, ar incetá de a fi omu. De acea nu tcebuie neglesa desvoltarea si cultur'a poteriloru sale.

2) Cà corpulu omului e instrumentulu séu organulu spiritului. Momentuositatea poteriloru spiritali deprende, ori e conditiunata dela a corpului, asia in càtu ele adese-ori remanu in neactivitate, fiendu corpulu debile. D. e. déca organele sentiuluiu suntu debili, — atunci si intuitiunile castigate cu ajutoriulu loru inca voru fi debil. Fiendu corpulu morbosu, — spiritulu remane in trandavia.

Blasiu, in 24. Dec. 1871.

Solomonu-Munténu.

(Va urma.)

Bibliografia.

Dilele acestea ne venira intre altele, doue carti scrise romanesce, a caroru lipsa noi d'in parte-ne o simtiamu pentru una parte mare a publicului romanesc.

Una d'in acelea doue carti este:

Istori'a contemporana dela a. 1815 pâna in dilele nóstre. De professoriulu P. I. Cernatescu. Bucuresci, 1871. 8°. pag. 286. Pretiu 4 lei noi, séu circa 2 fr. v. a. Neci tempulu neci spatiulu nu ne permite astadata a face acestei istorie recensiuinea pe care o merita cu totu dreptulu. Cartea intréga este impartita in 28 de capete, d'intre care cinci se ocupa cu istori'a romaniloru, éra unulu cu cestiunea orientale, de care a romaniloru e nedespartita. In adaveru, dn. Cernatescu este unulu d'in acei rari professori de istoria, carii sciu apretia cunoscut'a sententia de auru: Non scholae, sed vitae discimus.

Alu duoilea productu scientificu ne veni d'in ceealalta parte a Romanimei sub titlu:

Manualu de Geografia pentru tenerimea romana, de Ioanu Silviu Selagianu, professoriu de istoria si filosofia in Beiusiu. Tiparitu in Vien'a 1871. 8° mare, pag. 111. Pretiulu cartiei inpreuna cu una charta speciale a Ungariei si a tieriloru coronei unguresci si a Romaniei pe una si aceeaasi folia, este numai 1 fr. v. a. Pâna la pag. 66 este pertractata Geografi'a Ungariei, dela 67 inainte pâna la 90 a Transilvaniei, sub nume inse de Ardealu, éra dupa acesta urmédia Croato-Slavoni'a si Dalmati'a. Pe paginele d'in urma éste unu estrasu

d'in numeratur'a (catagrafi'a) oficiale, facuta cu terminu pe 31. Dec. 1869.

In scólele romanesci se vede introdusu unu mare numeru de carti scolastice, elaborate in alte limbi, de germani de tóte confesiunile, de evrei s. a. Nu scimu déca va fi permisu dincóce a se introduce si carti romanesci, elaborate de romani. — . . .

Mai primiramu de curendu:

LEGENDARIU

pentru clasa elementaria de Solomonu-Munteanu, aprobatu de comisiunea scolastica archidiecesana. Blasiu 1871. Cu típariulu seminariului archidiecesanu, 8° micu 93 pagine. Pretiulu 25 cr. v. a.

Nu ne indoimu cà pedagogii de profesiune isi voru castigá acestu legendariu, mai virtosu pentru cá se aiba ocaziune de a vedé metodulu dupa care este elaboratu si a'lu compará cu cele esite pana acumu pe airea.

DER OSTEN

mit illustr. Sonntagsblatt, die billigste, vollständigste und reichhaltigste unter allen Wiener-Zeitungen, erscheint jeden Sonntag und bringt alle politischen und geschäftlichen Nachrichten, alle Ziehungen, Concurse und Erledigungen, alle Gesetze und Verordnungen, alle Polizeinachrichten und Steckbriefe und enthält nebst vielem anderen noch folgende Rubriken: 1. Ein vollständiges Wochenkalendarium für Katholiken, Griechen, Protestanten, Juden etc. 2. Hof- und Staatszeitung. 3. Wiener Nachrichten. 4. Gemeindezeitung. 5. Aus den Landesauschüssen. 6. Beamtenzeitung. 7. Militärnachrichten. 8. Vereinsnachrichten. 9. Theater-, Kunst- und Literaturzeitung. 10. Jagdzeitung. 11. Frauenzeitung. 12. Schul- und Studentenzeitung. 13. Kirchenzeitung für alle Confessionen. 14. Aerztliche Zeitung. 15. Der Rechtsfreund für Jedermann. 16. Verbrecherzeitung. 17. Eisenbahnzeitung. 18. Geschäfts-, Handels- und Börsenzeitung. 19. Der praktische Landwirth. 20. Wiener Jux-Zeitung; Räthsel- und Charaden mit Preisen für die gelungene Auflösung, und ausserdem noch extra jede Woche ein prachtvoll ausgestattetes und mit wunderschönen Illustrationen versehenes 8 gross-Folio-Seiten starkes Sonntagsblatt, worin Romane, Novellen, Beschreibungen aus allen Ländern und Gegenden etc. etc. veröffentlicht werden, alles dieses kostet vierteljährig bloos 1 fl. 50 kr.

Der „Osten“ ist eine wahre Wohlthat für jede Familie und für jedes Haus. Er ist unentbehrlich für alle öffentlichen Lokale, für alle öffentlichen Aemter, für alle Gemeinde- und Landesbehörden, für alle Advokaten und Notäre, sowie für Jedermann, der für eine Ausgabe von bloos 50 kr. monatlich wissen will, was in der Welt vorgeht, und alle für sein Geschäft und sein Haus wichtigen Nachrichten regel-

mässig erfahren und sich überdies noch belehren und unterhalten will.

Wer sich vom 1. Jänner 1872 an auf ein halbes Jahr abonniert, bekommt als Prämie den schönsten und besten Kalender, der existirt, gratis und franco zugeschickt.

Probe-Exemplare auf Verlangen gratis.

Buchhändler, Zeitungsversehrer, Colporteurs etc., die den Vertrieb unseres Blattes unternehmen wollen, erhalten gute Provision.

Alle Abonnements sind zu richten: An die Administration des „Osten“ in Wien.

Die Administration des „Osten“
in Wien, Dietrichsteingasse Nr. 8.

Invitare de prenumeratiune la „Sperantia“

unic'a si prim'a fóia literaria-bisericésca la Romanii ortodocsi din Ungari'a si Ardélu.

Cu inceputulu anului 1872 — alu treilea anu alu activitatii nóstre — din nou ne adresamu càtra on. publicu romanu, pentru sucursulu seu moralu si materialu.

Este de prisosu a desfasiurá de nou program'a si principiile ce profesamu, acele — credemu on. publicu sunt binecunoscute, càci ele sunt principiile crestinismului.

Progresu! cultura moralo-religiósa! si ridicarea clerului la pusetiunea si demnitatea ce i compete in organismulu bisericeii nóstre nationale!

Éta stindardulu sub care ne angagiamu a luptá si mai departe, dela acésta lupta nu ne vomu retrage, ci dupa modestele nóstre poteri o vomu continuá cu veri ce pretiu.

Infintiarea reuniunilor religióse este problem'a principala, ce ni amu propusu, acést'a fàra activitate si medilócele necesarii nu se póte resolvá.

Dar este axioma: „unde-i unulu nu-i potere“ „unde-su doi poterea cresce,“ din carea manecandu, cá lupt'a nóstra se fia incoronata de invingere, ne amu ingritu, sub stindardulu nostru se avemu càtu de multi luptaci, ne amu ingritu, cá fói'a nóstra se aiba càtu de multi colaboratori si corespondinti din intru si provincii. Angagementulu mai multoru persóne binemeritate si destinsse ni garantéza indestulire in acésta privintia.

Apelamé deci la toti amicii progresului si cu deosebire la clerulu nostru romanu ortodosu, si in càtu „Speranti'a“ va fi spriginita de unu numeru indestulitoriu de prenumeranti, o vomu edá nu numai de doue ori in luna, ci si de trei ori séu si in tóta septeman'a. Pretiulu de prenumeratiune pre unu anu e: 4 fl. v. a., pe 1/2 anu 2 fl. v. a. Pentru strainetate: pre unu anu 5 fl. v. a. pre 1/2 anu 2 fl. 50 cr.

Banii de prenumeratiune sunt de a se tramite franco la redactiunea „Sperantia“ in Aradu.

Pentru redactiune: Vincentiu Mangr'a.